

TROLDSPEJLET

Nr. 52 – november 2024

Meddelelser

Den 5.-6. oktober blev der igen afholdt **Litterært folkemøde i SKØRPING** på byens *kulturstation* med et righoldigt program. **Lise Busk-Jensen** talte om flg. emne: ”Da det romantiske kvindesyn blev afløst af det moderne gennembruds friheds- og lighedsideer, skrev gennembrudsforfatterinderne om kvindernes undertrykkelse. Kvinderne fik borgerlige rettigheder, men hvordan skulle den nye kvinde være? Det undersøgte *Agnes Henningsen, Thit Jensen* og *Karin Michaëlis* i deres dannelses-romaner 1918-30.”

Billedkunstneren **Hannah TOTICKI** har skabt en række kunstværker efter inspiration af Karin Michaëlis' værker. De vil i det kommende år blive udstillet på bl.a. **Kirsten Kjærs museum** i Frøstrup nord for Limfjorden.

Vores webmaster Eva Kvorning vil tale med Hannah Toticki om hendes omfattende Karin Michaëlis-læsning, og i næste Troldspejl kommer der link til samtalen.

Statens Museum for Kunst åbnede den 7. november en stor udstilling om den tyske kunstner Käthe Kollwitz. I den smukke katalogbog findes der *to artikler af Karin Michaëlis* om Berlin i 1926. Se **John Poulsens anmeldelse af udstillingen** i bladet KOMMUNIST.

Læsestof i dette nummer

REJSEBERETNING Siden sidst har en gruppe været i **Vestpreussen**, og to af deltagerne, **Mariann Horn** og **Jette Walther Birk** beretter her om rejsen.

TO HANELEFANTER ? Fra **Helge Scheuer Nielsen** har vi modtaget en tekst om nogle kritikeres modtagelse af kvindelige forfatteres bøger for omkring 100 år siden

VAR ASTRID LINDGREN INSPIRERET AF BIBI, DA HUN SKABTE PIPPI?

Dette spørgsmål har **Eva Kvorning** og **Kirsten Klitgård** set nærmere på, og her fremlægges konklusionen.

KARINS INSPIRATION Som en udløber af denne undersøgelse følger **Karin Michaëlis' litterære forbilleder - og en gæsts indtryk fra Sophus og Karin Michaëlis' første hjem** af **Kirsten Klitgård**.

EN RETTELSE Ændring af en **billedtekst** i beretningen om udflugten til Thurø.

FREDSBEVÆGELSE OG KRIG **Jette Walther Birk** omtaler en nyoversat bog om emnet.

God fornøjelse med læsningen! Vi ønsker medlemmerne glædelig jul og godt nytår!

På selskabets vegne *Kirsten Klitgård*

Rejsen til Vestpreussen d. 2. - 9. oktober 2024

Vest- og Østpreussen

Indledning

I sin anden Bibibog havde Karin Michaëlis berettet fra mange steder i det tyske rige, men der manglede noget østfra, og derfra ville hun have noget med i den fjerde Bibibog. Derfor snakkede hun med Margarete Gärtner, som tidligere havde arrangeret rejser for hende, om en rejse til Preussen i 1930.

Frau Gärtner var ansat i Wirtschaftspolitische Gesellschaft, Selskabet for økonomisk Politik, en underafdeling af Tysklands udenrigsministerium, og det er fra hendes hånd, vi har en beretning om rejsen.

Karin Michaëlis havde fra begyndelsen sagt, at hun ville rejse som turist, ikke som politisk propagandist, hun ville se skikke og seværdigheder. Men det havde ikke holdt Margarete Gärtner tilbage, hendes beretning, der er meget officiel og grundig, vrimler med steder, hvor der var anledning til at vise, hvor slet tyskerne var blevet behandlet efter nederlaget i 1. verdenskrig, og hver gang er det omhyggeligt noteret ”Fru Michaëlis har fået papirer med”.

Det var på baggrund af Margarete Gärtners beretning fra 1930, at Karin Michaëlis Selskabet den 2. – 9. oktober 2024 arrangerede en rejse, som en af deltagerne, **Mariann Horn**, skriver om nedenfor.

I 2024 gik rejsen dog kun til *Vestpreussen*, der i dag er Polen, da Østpreussen nu er del af Rusland.

Jette Walther Birk

Rejse gennem Preussen i fodsporet af Karin Michaëlis.

VI TOG EN ELEVATOR NED I HISTORIEN, HVOR VI SAD FAST, MEN MED POLSK HJÆLP KOM VI UD OG FREM.

I 1930 foretog Karin Michaëlis en rejse gennem Preussen. En togrejse hvor hun blev modtaget med pomp og pragt af byernes borgmestre, direktører og kulturpersoner med rundvisninger på museer og fabrikker. En rejse som ikke handlede om Karin Michaëlis' eget arbejde eller holdninger.

En rejse som var tilrettelagt, så hun kunne se, hvor meget tyskerne var under pres. Så vidt vides skrev Karin Michaelis aldrig selv en beretning om turen.

Jeg tænker, at hun ind imellem alle talerne må have kedet sig og tænkt, hvornår er jeg mon færdig her, mens hun har holdt gode miner til slet spil og smilet pænt og om ikke andet foregivet at være interesseret og lyttende.

Den 2. oktober 2024 startede 8 personer ud på en rejse fra Københavns Hovedbanegård, personer som ikke kendte hinanden på forhånd og hvor kun et mindretal i forvejen kendte til Karin Michaëlis' forfatterskab. Men det kom vi så til undervejs på turen, hvor der var forskellige indlæg om Karin Michaëlis og hendes forfatterskab. Desuden indlæg om Polens historie som stat og de mange gange grænserne er flyttet i forhold til Tyskland og Rusland.

I modsætning til Karin Michaëlis blev vi ikke modtaget med pomp og pragt. Vi bar vores egne kufferter på togrejsen og da vi kørte med tog, så var der mange skift. Vi mødtes under uret på Københavns Hovedbanegård, og derfra var vi med 6 tog, en færge, 2 bybusser og et s-bahn tog, inden vi om aftenen landede i Stettin.

Undervejs i toget kunne vi nyde mange udsigter, tale med hinanden og selv fik jeg læst "Den farlige alder" undervejs.

Efter en god nats søvn i Stettin var det tidligt op og afsted med kurs mod Gdansk (Danzig). Et stykke af vejen foregik i togbus, men det kørte som smurt. Vi ankom til tiden i Gdansk, hvor vi tog en sporvogn til vores overnatningssted.

Regnen stod ned, så de fleste blev på stedet og handlede ind i et lokalt supermarked. Vi var 3 som insisterede på at tage ind til byen. Gdansk er en smuk og hyggelig by - også i regnvejr. Om aftenen er den faktisk pænere. Det er så hyggeligt, når det er mørkt og alle lys tændes i vinduer og gader. Der er mange gode restauranter i Gdansk, så vi fandt hurtigt en hyggelig kælder-restaurant med hvælvede lofter og god polsk mad.

Gdansk

Gdansk byder også på Solidaritetsmuseet og 2. verdenskrigsmuseet. En sejltur blev det også til og en dejlig klassisk koncert. Nogle gange var vi afsted i samlet flok, og andre gange delte vi os op alt efter interesser.

I Filharmonien i Gdansk stod der polsk nutidig musik, en sangcyklus af Piotr Most, på programmet. Derefter Beethovens Eroica-symfoni.

Rejseselskabet
i restauranten
ved filharmonien.

Gitte Holmen,
Karen Klitgaard Povlsen,
Paul Opstrup,
Odin Rasmussen,
Henrik Høegh,
Inge Schiermacher,
Jette Birk.
(fotografen Mariann mangler)

I elevatoren

Byen bød også på et drama en aften, hvor vi efter den klassiske koncert skulle med sporvognen tilbage til vores overnatningssted. 7 ud af 8 personer gik ind i elevatoren, hvor der skulle være plads til 8 personer. Elevatordøren lukkede i, men kørte ingen vegne. Det var umuligt at åbne døren selv. Naturligvis trykkede vi på nødknappen, men suk, personalet talte kun polsk.

Så spredte der sig langsomt en trykket stemning i elevatoren. Det føg med kommentarer som: "gammelt polsk lort", "hvor længe har vi ilt nok?", "jeg kan ikke få luft" og så blev vedkommendes stok sat i klemme imellem to elevatordøre, "godt vi i det mindste befinder os i jordhøjde", "nu må vi tage det roligt" og "tænk hvis jeg skal tisse". Til vores held dukkede der en polsk mand op, som var ude at gå aftentur efter et skænderi med sin kæreste. Han talte engelsk og ringede til politiet. Efter små 3 kvarter dukkede der to brandbiler op med udrykning, som ikke fik dørene op, men en tekniker fik gang i elevatoren. Et stykke op, så stoppede elevatoren igen. "Ah nej" og "hvad nu" blev der udbrudt! Men kort tid efter kom elevatoren helt op på gangbroen, dørene åbnede sig, og vi kunne vinke til brandfolkene og råbe tak for hjælpen.

Se den slags oplevelser kræver lidt at styrke sig på, og det er heldigvis nemt i Polen, som har mange gode øl mm.

Efter Gdansk gik turen videre til Borgen i Malbork (Marienburg), som er en Ridderborg bygget af den Tyske Orden og i dag står opført på UNESCOs liste over verdens kulturarv. En stor borg med mange spir og gangbroer mm. Game of Thrones har indspillet dele af filmen på denne borg.

Marienburg Den Tyske Ordens borg i Malbork

Paul Opstrup, Inge Schiermacher, Karen Klitgaard Povlsen og Mariann Horn med fransk løgsuppe i Elbing.

Efter borg-besøg og middelaldermarked, sprang vi på et nyt tog til Elblag (Elbing), hvor vi overnattede på det gamle Jernbane-Hotel. Et hotel som man forestiller sig det i 1930'erne med brune paneler og møbler. Til gengæld blev der budt på godt frokost og aftensmad, men morgenmaden får ikke nogen anbefaling med. Elblag føles original og østpolsk. Glitter og glimmer er der ikke så meget af, simpelt men velfungerende. En flot gammel bydel, gamle sporvogne og et interessant stort lokalt marked. Her landede vi i et østeuropæisk land med mange ukrainske flygtninge. Dejligt fri for Starbucks, H&M og så videre. Interessant at se en by som viste en spændvidde over livet i Polen. Men sandelig også en følelse af, at her er man tæt på krigen i Ukraine uden dog at føle sig i fare. Gode dage og passende indlæg om de to bøger "Krigens ofre" og "Emigranter på Thurø".

På sæt og vis var Karin Michaëlis med os på hele turen, som stor inspirationskilde. Efter 6 dages rejse, var det tid til at tage samme vej hjem. På hjemrejsen blev jeg overvældet af alle de søde konduktører vi mødte. Hver og en med et smil på læben og gode historier blev fortalt. Dramaet sluttede ikke med et "elevatordrama". På havnen i Rostock faldt en rejsedeltager og slog sig i ansigtet og på næsen, idet han faldt ved færgeljet. Det skulle endvidere vise sig, at elevatoren til færgedækket var i stykker, så en bus kørte os hen til billejet, hvor vi blev sat af. Da lastbilerne var blæst ud af færgen, fik vi lov til at gå ombord som de første. Og som i alle eventyr endte det godt, vi kom helt hjem. Fyldte med oplevelser af mange slags. En rejsegruppe med forskellige personligheder og garanteret forskellige oplevelser af turen og dens indhold. Jeg fornemmede til tider mange energier på een gang. Men kedeligt var det sgu ikke.

Tak for turen og tak for at møde alle, der var med og bidrog med hver sit.

Mariann Horn

TO HANELEFANTER?

Kritikeren Svend Leopold (1874 – 1942) udgav i 1918 bogen *Tres Talenter*. Han nedgjorde i denne bog Agnes Henningsen, Thit Jensen og Gyrithe Lemche, der blev kaldt ”den alvorlige lægefrue fra Lyngby.”

Han skrev side 122: ”Sammen med Fru Jenny Blicher-Clausen repræsenterer Fru Karin Michaëlis den danske Kvindelitteraturs Forfald og Opløsning.”

I *Politiken*, 27-28.11.1927 skrev Henri Nathansen (1868 – 1944) en dobbeltkronik: ”Omkring Karin Michaëlis og Feminismen i vor Literatur.”

Her skildrer han, hvorledes forlagsreklamen udråber Karin Michaëlis til en mesterlig forfatter. [Jeg har moderniseret sproget til vor tid].

”Kan Karin Michaëlis nu bære den reklame, der står om hendes navn og hendes værk?

Fru Michaëlis har haft en omskiftelig skæbne herhjemme. Fra sin første optræden løftet højt i lyset, derpå i mange år nedstyrtet i Tartaros, og nu i de senere år i hastig stigen som en fugl Fønix mod Zenith. Helt organisk, af sig selv - som det undertiden forekommer i kunsten, når et tilbage-trængt talent langsomt arbejder sig frem gennem modstand og ligegyldighed – er omslaget ikke kommet. Som de kloge generaler, som kvinder som oftest er, har hun gennem lytteposter og rekognosceringer holdt sig underrettet om stillingen, har med mere eller mindre takt benyttet sig af pressen til i små fremstød at sondere terrænet og holde fjenden i ånde. For så endelig i det rette psykologiske moment at vove det store slag – og vinde det ved hjælp af chok’et i forbindelse med sin sans for tidens smag, samt i kraft af sit talent. – ”

Nathansen ordner tidens kvindelige forfattere i rubrikker. Under ”*Fruerne*” placeres Karin Michaëlis, Thit Jensen, Karen Bramsen og Jo Jacobsen med ”Fru Michaëlis som denne rangklasses nr. 1.”

Agnes Henningsen får en hård medfart. Der tales om hendes ”specielle område, elskerindens paulun, med dets let parfumerede atmosfære af koket og kælen elskovsleg...” Der tales videre om kvindesindets skæbnesvangre mangel på fantasi, ”uden dybere følelse eller lidenskab.”

Fru Lemche og Marie Bregendahl får lidt blidere behandling, de ”bunder dybere.” Der er i deres bøger ”renere luft.” Men ”*Gemyttet*, dette mandens snart sidste privilegium – bortset fra forsørgerpligt, værnepligt og teologisk embeds-beskikkelse – mangler.”

Nathansen nævner, at de gode kvindeskikkelser er skrevet af mænd: ”Nora, Fru Alving, Hedda Gabler, Hilde – Tora Parsberg – Marie Grubbe og Fru Boye – Gertrud Coldbjørnsen – Hansine og Jakobe.”

”Det hang til smånusleri, der er kvinden medfødt som moder og husmoder, den sans for livets små økonomiske og praktiske realiteter og egoistiske formål, den form for tale, samtale og fortælling, der er hendes egen, samler sig sjælden i orden og fast plan, hvor formål går op i et højere mål – sans i ånd og sag i idé.”

Kronikkens anden del, 28.11.1927 slutter således:

”Var det ikke snart på tide, at den feminisme, der nu i en menneskealder har behersket det literære forum her hjemme, afløstes af en literatur med videre horisont og dybere perspektiv – en literatur, der med lidenskab eller lune skildrede *mænd* i kamp for tilværelsen, for idéen eller mod skæbnen, og *kvinder* i kamp for hjemmet, ”sagen” eller mod skæbnen i skikkelse af den mand, de elsker eller hader, kvinder, der ikke blot var en tilflugt og et øjeblikks stimulans, men jævnbyrdige kamp- og lidelsesfæller i samlivets trædemølle på godt eller ondt, i lyst eller nød, på liv eller død – hvad enten i oprivende indbyrdes strid eller i fælles kamp som elsket ven og sideordnet arbejdskammerat, opildnende manden i hans arbejde, værnende om hans arbejdsro og om hans fredlyste hviletimer i det fælles hjem?”

Det der tilsyneladende var anledning til kronikken, var Michaëlis’ bog ”Perlerne,” men som artiklen skrider frem, viser den, at Nathansen giver udtryk for mange års tilbageholdt modvilje mod feminismen og dens forfattere.

Man skal selvfølgelig passe på med at presse vor tids tænkemåde ned over fortiden. Alligevel synes jeg umiddelbart, at det er lidt stærk kost, Nathansen byder på.

Carl Ploug talte i 1880erne mod kvinders stemmeret. Jeg synes, jeg kan genkende tonen. Jeg har blot ønsket at videregive et indtryk af, hvad datidens kvindelige forfattere havde at kæmpe med. Nathansen var i 1927 i en alder af 59, burde han have haft lidt større forståelse? Måske.

Man kan til gengæld glæde sig over Tom Kristensens indsigtfulde anmeldelser af Karin Michaëlis. I en kronik i *Politiken* 27.11.1926, året før Nathansen, fremhævede han hendes kvaliteter, men også hendes svagheder. Han kombinerer dem og erklærer det for næsten ”genialt.” (Se Birgit S. Nielsen: *Karin Michaëlis – en europæisk humanist*, 2002, s. 35)

Helge Scheuer Nielsen, 2024

Brev fra Henrik Pontoppidan til Henri Nathansen 11.12.1927

(...)

Under alt dette har *De* været ude med Dommersværdet og svunget det over vort skørteklædte Parnas med Fru Michaëlis på Dronningesædet. Jeg træffer undertiden den verdensberømte Dame her i Svendborg, når hun aflægger Byen et Besøg, og som Person er hun jo ikke uinteressant. Men jeg kender i Grunden ikke meget til hendes Produktion. Hverken ”Perlerne” eller de senere Bind af hendes Levnedsskildring har jeg læst. Jeg kan altså ikke godt dømme om hendes literære Betydning. Men den feminine Ublufærdighed, hvormed hun reklamerer for sig selv og sine Bøger, har jeg ofte skammet mig over. Den er til Skade for hele vor Stand, som i Publikums Omdømme efterhånden kommer til at rangere med Filmfolk og andre Abekatte. Det var derfor fuldt berettiget, at *De* som Udgangspunkt for Deres Kritik tog denne usmagelige Reklame. Den vidner ganske vist ikke imod hendes Talent, men den røber hendes Kulturstandpunktstade. Hvad den gode Dame selv siger eller tænker om Deres Artikler, veed jeg ikke. Jeg har ikke set hende i de sidste Måneder. Men hun bliver Dem vel næppe længe Svar skyldig.

(...)

(www.henrikpontoppidan.dk)

Er Pippi en Bibi?

Indledning

I præsentationer af Karin Michaëlis' forfatterskab breder der sig en tendens til at gøre hendes **Bibi** til forløber for **Pippi Langstrømpe**.

Således skrev journalisten Rasmus Karkov i 2011 på internetmagasinet *videnskab.dk*, at 'Pippi er inspireret af danske Bibi' i en omtale af Eva Wahlströms afhandling *Fria flickor före Pippi: Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare*.

Det er rigtigt, at navnene ligner hinanden og at det drejer sig om et par frie piger. Men opfattelsen af pigers frihed afhænger af tid og sted. Hvad skal de være frie for og fra – og frie til? Bibi er fri i lyset af det dannelsesbegreb om tillid, ansvarlighed og fællesskab, der udfoldes i Karin Michaëlis' bog "Glædens skole", mens Pippi sætter et frigørende eksempel for børn, der undertrykkes af (spids)borgerskabets normer, som hun afslører som urimelige.

Den, der kender pigebarnet Bibi, har svært ved at se ligheder, det er snarere forskellighederne, der træder frem, når man går fra bøgerne om Bibi til Pippi Langstrømpe, specielt som hun fremtræder i det oprindelige manuskript med Astrid Lindgrens egne tegninger. Der er i det hele taget forskelle på mange felter: hvor, hvornår og hvorfor opstår bøgerne, hvad handler de om, hvilke værdier giver de udtryk for?

Mytens udbredelse

Superpigen Pippi Langstrømpe er i det 21. århundrede så populær som nogensinde. Det udnyttede en italiensk boghandel, da den markedsførte en ny udgivelse af Karin Michaëlis' "Bibi" som *forgænger for Pippi Langstrømpe*¹. På tilsvarende vis bliver Pippi appetitvækker i annoncering og foredrag for Karin Michaëlis, og det hævdes stadig oftere i litteraturfaglige tekster, at Astrid Lindgren skulle være inspireret af "Bibi" under tilblivelsen af "Pippi Langstrømpe" og selv have udtalt dette; f.eks siges der om *Bibi*-bøgerne i Merete von Eybens bog om Karin Michaëlis, *Det farlige liv* (2006), at 'de var, ifølge Astrid Lindgren, forbilledet for Pippi Langstrømpe'. (s. 10).

Det er derfor ikke så mærkeligt, at man tit støder på påstanden, og endnu, da vi i 2013 skrev *bagsideteksten* til 1. udgave på dansk af Beverley Driver Eddys biografi om Karin Michaëlis, "Hjertets kalejdoskop", troede vi selv på det og skrev, at Bibi 'dannede model for' Pippi.

1 Se Anna Wegener "Karin Michaëlis' Bibi books", s. 23.

Men eftersom vi ingen steder havde fundet en henvisning til en kilde, blev vi skeptiske, og da Jens Andersen i 2014 udsendte sin biografi om Astrid Lindgren, *Denne dag, et liv*, ledte vi interesseret, men forgæves i bogen efter ”Bibi” blandt de bøger, han nævnedes som inspirationskilder for Pippi. Vi sendte ham spørgsmålet og fik svaret: ‘Nogen direkte inspiration fra Bibi-bøgerne er der ikke noget, der tyder på.’ (dec. 2014).

For en sikkerheds skyld havde han mailet til Lindgrens datter Karin Nyman og spurgt, hvilke bøger af KM de havde læst derhjemme i hendes barndom. Karin svarede, at hun havde læst ”Lotte Glader” [Lotte Lige glad]², men ikke Bibi-bøgerne.

I et interview med Jens Andersen af Leny Malacinski i 2016 siges det endnu tydeligere: 'I sin research er han ikke en eneste gang stødt på en udtalelse fra Astrid Lindgren om, at hun overhovedet havde læst Bibi-bøgerne.'³

Som nævnt i indledningen henviser nogle i denne forbindelse til den svenske litteraturforsker **Eva Wahlströms** afhandling: *Fria flickor före Pippi. Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare*. (2011).

Undertitlen angiver, at Astrid Lindgren ikke var den første, der skrev børnebøger, hvor en frejdig pige forholder sig selvstændigt til autoriteter og konventioner, og dermed illustrerede tidens tanker om den reformpædagogik, som svenskeren *Ellen Key* både praktiserede og agiterede for, f. eks. i ”Barnets århundrade”, (1900).

Den svenske vinkel

Karin Michaëlis havde mødt Ellen Key i 1906, da Key holdt foredrag i København, og breve mellem dem viser deres gensidige respekt og deres engagement i børnenes sag, (se *Troldspejlet* nr. 47).

Også Astrid Lindgren beundrede Ellen Key, og som 17-årig journalistelev kom hun i 1925 på vandretur med nogle veninder forbi Ellen Keys bolig Strand ved Vätterns bred, og pigerne fik ved en tilfældighed lov til at komme indenfor hos den 75-årige kulturpersonlighed. Astrid rapporterede i *Vimmerby Tidning* om besøget i det smukke hjem. Et citat af den svenske filosof Thomas Thorild fra oplysningstiden var malet på væggen oppe over en dør. Det blev en slags valgprog for Astrid, hvad der afspejler sig i titlen på Jens Andersens ovennævnte Astrid Lindgren-biografi. (Deri er besøget skildret s. 53 ff.).

Ellen Key havde været stærkt kritisk over for sin samtids svenske børnebøger. Med karakteristisk ilterhed havde hun allerede i 1898 fremhævet en norsk læsebog, som i modsætning til den svenske gav børnene lyst til at læse:

‘Avunden [misundelsen] rasar inom mig, varje gång jag ser Nordahl Rolfsens nya läsebok för folkskolan, en läsebok som överträffar allt vad man av en dylik [sådan] kan hoppas, medan vår svenska läsebok överträffar allt vad man av en sådan kan frukta. [...] I vår läsebok flödar [strømmer] endast [kun] det moralisk-sentimentala, det militärisk-

2 Udk. på dansk 1936, oversat til svensk 1942.

3 *Danes, Magasinet for globale danskere*, 1, Feb. 2016..

patriotiska, det lutherskt-religiösa och först och sist det pedagogisk-korrekt. Själva illustrationerna utbreda en stilla tråkighet [kedsomhed].’⁴

Som et svar på Ellen Keys nødråb havde to lærere taget initiativet til at opfordre Selma Lagerlöf til at skrive en geografisk læsebog og to andre til at skrive for børn om henholdsvis svensk historie og om livet ude på landet. Alle gjorde det godt, og bogen ”Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige” blev som bekendt en verdenssucces.

Ellen Key havde altså mødt både Karin Michaëlis og Astrid Lindgren, der begge senere skulle indfri Keys ønsker så fortræffeligt, men ikke bare svenske læsebøger, også andre bøger blev i de følgende årtier betydeligt bedre egnede for børn, og der var udkommet mange oversættelser af udenlandske klassikere på svenske forlag.

Så da Eva Wahlström gennemførte sin undersøgelse af Astrid Lindgrens eventuelle forgængere, betød det en betydelig indsnævring af feltet at koncentrere sig om den svenske *Ester Blenda Nordström* og den danske *Karin Michaëlis*. Måske har det spillet en rolle, at begge havde skrevet en hel serie om en frisk og modig pige.

Den svenske forfatter og litteraturprofessor Ulf Boëthius kritiserede det snævre udvalg i Wahlströms afhandling. ‘Hvorfor kun to?’, spurgte han i sin anmeldelse; der fandtes jo mange andre oprørske piger i mellemkrigstidens bøger. Men han glædede sig over at se to forfattere trukket frem i lyset, som i høj grad var værd at læse.⁵

Ester Blenda Nordström skrev sin første børnebog, ”En rackarunge”, i 1919, og i endnu tre bind (1921, 1931, 1933), kunne man følge ‘skarnsungen’ Ann-Maris udvikling fra et barn, der laver mange gale streger, til landmand med en moden indstilling til tilværelsen og medmenneskene. Første bind af *Bibi*-bøgerne udkom 1927 i USA, og dernæst kom i Tyskland og Danmark bd. 1-7 1929-39 (i Tyskland var bd. 6 og 7 slået sammen).. Kun de første 3 bind om Bibi, der også efterhånden blev landmand, blev oversat til svensk (1935, 1936, 1939).

Eva Wahlström finder mange ligheder mellem Ann-Mari, Bibi og Pippi, men hun siger ingen steder, at hun er sikker på, at de har påvirket Astrid Lindgren. Hun udtrykker sig forsigtigt:

Jag har inte funnit några belägg för att hon läst Karin Michaëlis’ eller Ester Blenda Nordströms flickböcker, men hon bör haft kännedom om dem. Åtminstone de senare kan knappast ha undgått den belästa Astrid Lindgren.”⁶

Astrid Lindgren var hele livet en ivrig læser. Umiddelbart efter det ovenstående citat kan man læse om hendes tidlige favoritter:

4 Eva von Zweigbergk ”Barnboken i Sverige 1750-1950”, s. 288-290.

5 Ulf Boëthius ”Eva Wahlström: Fria flickor före Pippi”. kulturen@expressen, 6. juni 2011.

6 Eva Wahlström ”Fria flickor före Pippi”, s. 90.

Och så alla de underbara flickböckerna. Tänk att det fanns så många roliga och trevliga flickor i världen som plötsligt stod en lika nära som några varelser [væsener] av kött ock blod! Där var Hetty, det irländska yrvädret [ustyrlige pige], och Polly, en krona bland flickor från New England, Polyanna och Katy [...] Och så naturligtvis ... Anne på Grönkulla, å du min oförglömliga.⁷

Det er derfor ikke usandsynligt, at hun har læst eller samlet *Eva von Zweigbergks* anmeldelser i *Dagens Nyheter*, da de tre Bibibøger udkom på svensk. Bind 1 blev omtalt i rubrikken: *Några böcker för flickor och pojkar* og blev kaldt 'en ypperlig barnbok', og Bibi var 'en förtjusande liten vagabond i Danmark', bogen havde ægte humor og megen fantasi⁸.

Bind 2 forekom anmelderen at være lidt for hæsblæsende, og hun syntes, at den sociale patos kan irritere. Der var dog også stor ros: 'Karin Michaëlis' bok reser sig himmelshögt över de flesta andra av årets flickböcker. Det är en kultiverad, intelligent och kvick författarinna som för sitt nöjes skull skrivit ihop en serie för ungdom.'⁹

Det 3. bind blev mere reserveret anmeldt, og Eva Wahlström overvejer i *Fria flickor före Pippi*, om det kan have bevirket, at de senere bind ikke blev oversat.¹⁰

På den anden side: Astrid Lindgrens eventuelle kontakt med Bibi-bøgerne ville have fundet sted langt senere end med de ovennævnte. Da hun var i København sidst i 1926 for i smug at føde sit første barn, fandtes de endnu ikke. Hun var 22 år gammel, da den første kom på dansk i 1929, og da havde hun dels nok at gøre med de mange besøg hos plejemoderen i København og dels problemer med barnets far, redaktøren af *Vimmerby Tidning*, en gift mand. Så den fascination og befrielse, mange børn har følt ved at læse om Bibis oplevelser, har hun ikke kunnet opleve.

I sit omfattende værk *Barnboken i Sverige 1750-1950* fra 1965 omtaler Eva von Zweigbergk adskillige udenlandske bøger, som fik betydning for svenske forfattere, men Karin Michaëlis er overhovedet ikke nævnt.

Det er til gængæld *Ester Blenda Nordström*, som iflg. Zweigberck 'förebådar [bebuder, foregriber] Astrid Lindgren', og Zweigbergk karakteriserer Ann-Mari som 'den första hästflicka och den första äkta sprakfålen [vildbasse]' i svensk ungdomslitteratur.¹¹

Journalisten Ester Blenda Nordström var en kendt skikkelse i Astrid Lindgrens barndom og ungdom, lige siden hun i 1914 udgav "En piga [tjenestepige] bland pigor" efter at have arbejdet *under cover* en måned på landet i den hensigt at afsløre de hårde arbejdsbetingelser – hun *wallraffede* for at påvise udnyttelse mere end et halvt århundrede før den tyske forfatter Günter Wallraff. I de følgende år skrev hun om livet blandt samer (1916), organiserede hjælp til sultende finner under den finske indbyrdeskrig (1918) og fra vidtstrakte rejser i Nord- og Syd-Amerika (1923) og vulkaner i Sibirien (1930).

7 Lucy Maud Montgomery skrev en serie om en canadisk pige, begyndende med "Anne of Green Gables", 1908.

8 Eva von Zweigbergk *Dagens Nyheter* 19.11.1935.

9 " " " " " 3.12.1936.

10 Eva Wahlström "Fria flickor före Pippi", s. 104.

11 Eva von Zweigbergk "Barnboken i Sverige 1750-1950", s. 104.

Eva Wahlström overvejede i slutkapitlet af sin afhandling, om forskellige ligheder mellem Pippi-bøgerne og de ældre bøger af Ester Blenda Nordström og Karin Michaëlis, som hun havde fundet, kunne skyldes 'medvetna [bevidste] eller omedvetna litterära influenser'¹². Som vi så ovenfor, var Wahlström i særlig grad tilbøjelig til at antage, at dette gjaldt for Ann-Mari-figuren. Men hun var ikke helt sikker.

Sikker er derimod Fatima Bremmer, som i sin Ester Blenda Nordström-biografi "*Ett jävla solsken*" (2017) finder bemærkelsesværdige overensstemmelser mellem de bedrifter, Ann-Mari udfører, og Pippis eller andre Lindgren-figurers.

I 2020 udgav Astrid Lindgren-Sällskapet 75 års-jubilæumsbogen "*Pippiperspektiv*", et omfangsrigt og mangefacetteret værk med bidrag fra Pippi-fans og litteraturforskere med vidt forskellig baggrund. I denne bog findes der en stor artikel af Fatima Bremmer, "*Garçonnekvinnorna som skapade historia*" om Ester Blenda Nordström og de klare ligheder mellem Esters og Astrids liv. Her fremlægger hun et udsagn af Astrid Lindgren om påvirkningen fra Ester Blenda, som kommer endnu tydeligere frem i et interview med Fatima Bremmer i magasinet Shondaland.com 2022. (Det blev ført i anledning af, at biografien "*Ett jävla solsken*" var blevet oversat til engelsk i 2022 med titlen "*Life in every Breath*"). Heri fortalte Bremmer om Ester Blenda:

Som børnebogsforfatter blev hun også meget indflydelsesrig. Hendes Ann-Mari ("*En Rackarunge*"), der udkom 1919, var den første Pippi Langstrømpe. Astrid Lindgren har faktisk taget adskillige scener derfra til sin første Pippi-bog. Det er da helt okay synes jeg. (...)

Efter at min bog var udkommet i Sverige i 2017 indbød Lindgren-familien mig til et møde. De førte mig ind i et stort mødelokale, og der sad alle slægtingene omkring et stort mødebord. Jeg antog, at de ville sagsøge mig. De begyndte at udspørge mig, og jeg viste dem nogle specifikke scener, og så begyndte de at le og udbryde: "Bevar mig vel! Det har hun virkelig stjålet!"

Familien viste mig endda et brev fra 1977, hvor en svensk studerende havde skrevet til Astrid Lindgren og spurgt: "Er det her egentlig ikke Ester Blenda Nordströms person, og det hun lavede?" og Astrid Lindgren svarede: "Jo, jeg kendte Ann-Mari, og jeg blev fuldstændig inspireret af hende. Jeg elsker Ester Blenda Nordström."

Jeg talte med Astrid Lindgrens datter, som også sagde: "Ja, vi læste Ester Blenda Nordströms bøger i sommerhuset hver sommer, og vi elskede hende." Så det er jo også en smuk og betydningsfuld virkning, hun har haft: at inspirere Astrid Lindgren. (ovs. EK)

Sidst i bogen "*Pippiperspektiv*" beretter Astrid Lindgrens datter *Karin Nyman* (f. 1934), hvordan Pippi blev til: Karin lå syg i 1941 og fik sin mor til at fortælle historier, og det var datteren, der foreslog navnet Pippi Langstrømpe.

Disse mundtlige historier voksede frem efterhånden og var meget populær underholdning, når

12 Eva Wahlström "*Fria flickor före Pippi*", s. 264.

Karins veninder kom på besøg, eller når Astrid Lindgren og Karin var sammen med små kusiner i ferier. Først et par år senere skrev Astrid Lindgren dem ned, og til Karins 10-års fødselsdag 21. maj 1944 var en af gaverne manuskriptet til den første version af Pippi Langstrømpe. I denne form blev den først udgivet i 2007 med titlen *Ur-Pippi*¹³.

Både fornavnet Pippi og efternavnet Långstrump kan være inspireret af Jean Websters klassiker "Daddy-Long-Legs", på svensk "Pappa Långben"; denne antagelse fremlægges også i Leny Malacinskis artikel, hvor der tilføjes, at Karin fik den læst op af sin mor.

Vi kan tillægge som et rent gæt, at fornavnet måske kan have siddet i barnets hoved, hvis Astrid Lindgren på det tidspunkt havde læst "En rackarunge" op for hende. Dér bruger Ann-Mari og en kammerat nemlig kalderåbet *pippi-laodi!*

(I parentes bemærket: Hvis man søger efter 'laodi' på nettet, kommer der et kinesisk udtryk frem, *lao di*, som betyder "min dreng, gamle ven").

Bøgernes indhold

Indtil videre er der derimod ingen dokumentation for, at Astrid Lindgren har kendt, endsige ladet sig inspirere af "Bibi". En nærmere analyse viser, at det at se Pippi som en efterfølger af Bibi svarer til at ville sammenkoble to togvogne med forskellig sporvidde.

Allerede Ulf Boëthius havde i sin anmeldelse af Wahlströms afhandling anket over, at Wahlström udførligt søgte efter ligheder, men næsten ikke interesserede sig for forskellene mellem Pippi og hendes to 'forgængere'. Han så det som en styrke, at Astrid Lindgren kunne bruge elementer fra de traditionelle pigebøger og forny genren bl.a. med crazy humor og ved at skabe et barn med overnaturlige evner.

Faren ved at fokusere for meget på ligheder blev fremholdt i en anden anmeldelse, skrevet af professor i litteraturvidenskab Boel Westin. For eksempel kunne det ikke gælde som bevis, når Wahlström nævned, at både Bibi og Pippi kom let over rengøringen ved at bruge skurebørster som skøjter. Dette forekom allerede i en film med stjernen Mary Pickford fra 1922.¹⁴

Det er langt mere interessant at se på formålet med at skrive bogen, dens genre og univers, samt titelpersonernes forhold til andre mennesker og dyr.

Formål

Karin Michaëlis og tegneren Hedvig Collin, der illustrerede alle 7 bøger og tog med på Bibis rejser i Danmark og i seriens senere bind i Centraleuropa, ville i udgangspunktet fortælle amerikanske børn – og deres voksne – om livet i Danmark. De udnyttede amerikanske forlags interesse for at udvide læsernes horisont på den tid. Karin Michaëlis' "Bibi, a little Danish girl" udkom i USA 1927, og først på dansk og tysk to år senere; dernæst fulgte en hel serie, der med det samme blev en verdensomspændende succes med langt større salgstal i udlandet end i Danmark, indtil forfatterinden blev blacklistet i det tredje rige i 1939.

For Astrid Lindgren var formålet, som vi har set, at underholde datteren, der lå syg med lungebetændelse; det blev til beretninger om det eventyrlige pigebarn, som nu kendes verden over.

13 Andersen, Jens. "Denne dag, et liv. En biografi om Astrid Lindgren". Gyldendal, 2014. s. 178-182.

14 I *Samlaren*. Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning, Årgång 133, 2012, s. 354.

Da Astrid Lindgren senere indleverede manuskriptet til Bonniers Forlag, vovede de sig ikke ud i at skrive kontrakt.

En revideret udgave vandt året efter en børnebogs-konkurrence, og forlaget Rabén & Sjögren fangede appelsinen i deres turban!

Karaktererne

Grundlæggende er begge de to pigebørn nogle charmerende rebeller – men ser vi nærmere efter, er forskellene større end lighederne.

Pippi kan til hver en tid svare kvikt og udstille autoriteterne som tåbelige. Det var særligt befriende for børn i tider, hvor kæft, trit og retning var grundlæggende opdragelsesprincipper, såvel i hjem som i skole. Iflg. Anna Wegener mener den italienske oversætter Donatella Ziliotto, at Bibi og senere Pippi påvirkede “Mussolinis børn” i retning af frisind og demokrati. Ziliotto hævder, at ingen censorer læste de italienske udgaver af Bibi-bøgerne, men fra 1938 blev de underkastet kritik med hensyn til race-renhed og opdragelses-principper.

Jens Andersen har skrevet en smuk artikel¹⁵ om venskabet mellem Astrid Lindgren og Louise Hartung, som arbejdede for et kulturskifte blandt tyske børn efter det Tredje Riges fald. Hun organiserede højtlesning for børn på biblioteker i hele Tyskland: bogen om Pippi Langstrømpe var obligatorisk, og børnene elskede den.

Genre og univers

Bibi-bøgerne er på én og samme tid rejse- og dannelsesromaner. Bibi har som datter af en stationsforstander frikort til DSB og rejser tidligt på egen hånd rundt i det ganske land, der skildres med mange realistiske detaljer. Pigen lærer meget på disse rejser, som læseren kan følge med i, takket være de breve og tegninger, hun sender hjem til sin far; hun har nemlig givet sit store æresord på at holde ham underrettet om sin færden. I løbet af de 7 bind bliver hun 7 år ældre, og læseren følger hendes udvikling til at blive mere og mere ansvarlig for sit liv og forholdet til andre.

Pippi-bogen er et fantastisk eventyr – ‘jo vildere, jo bedre’ – som udspiller sig i et eventyrligt univers; hun bor helt alene i sin egen Villa Villekulla og har masser af penge og kæmpekræfter; ingen voksne bestemmer over hende, og hendes strejftog ind i den naturalistiske omgivende verden behøver ikke vare længere, end det passer hende. Hun bliver ikke ældre, og hun er ikke synderligt interesseret i at lære noget om sin omverden.

Der er også tydelig forskel på stilen i illustrationerne: Hedvig Collins streg er naturalistisk-poetisk, og hun sørger for at tegne som et barn, når læserne skal se de tegninger, som Bibi sender hjem til sin far. Hvert bind er forsynet med et portræt af en pige, der bliver ældre, og i de første bind er hendes “signatur” en broderet rød hue.

Alle kender Pippi på fletningerne, strømperne og fregnerne; Ingrid Vang Nymans tegninger prætenderer ikke at ligne noget i virkeligheden; de har en slags ‘Her kommer jeg’-atmosfære.

Begge pigebørn er moderløse. Men hvor Bibi har en far, der går op i, at datteren skal blive et *retskaffent* menneske, har Pippi en fraværende far, som ikke blander sig, og som hun kan fable om efter behov.

15 Andersen, Jens. ”När Pippihjälpen kom till Tyskland”. I *Pippiperspektiv*, 2020

Skolegang

Bibi keder sig i skolen og finder på spilopper, der fører til bortvisning. Hun er glad, da skolen brænder, så hun kan tage på cykeltur med sine 'sammensvorne' veninder. Men efter at have været ude i verden indser hun, at lærdom er nyttig. Hun overvinder sin oprindelige mangel på respekt for skolens regler for ikke at gøre sin far skam, selv om hun glæder sig til at overstå eksamen, så hun kan lægge bøgerne på hylden og uddanne sig til landmand.

Pippi møder en autoritet i skolen, som hun finder urimelig, og sætter med lynende skarp logik læreren på plads, til stor moro for klassens drenge og piger. Pippi kan selv bestemme, om hun vil dukke op – og skoletimerne er først og fremmest scene for et show, hvor hun kan høste bifald.

Forhold til andre mennesker og dyr

Kort fortalt: Bibi knytter bånd og er hjælpsom. Hun ved, at penge ikke kommer af sig selv. Heldigvis kan hun tjene en skilling på sine evner som tegner og akrobat, når hun f.eks. vil købe blomster til sin mors grav. Senere får hun og 'de sammensvorne' en belønning for danefæ; Bibi kan dermed løskøbe en udslidt arbejdshest, ligesom hun har taget andre tilskadekomne og forladte dyr til sig.

Pippi har en kiste fuld af guldpenge, så hun kender ikke til arbejde og har ikke begreb om økonomi. Andre folk og børn er først og fremmest statister i Pippis show. Hun optræder mest for at få opmærksomhed. Hendes polka-prikkede hest skal vise, hvor stærk hun er: hun kan nemlig løfte den. Aben hr. Nilsson har også karakter af rekvisit.

Konklusion

Der er således grundlæggende forskel på Pippis og Bibis personligheder: Pippi er et ensomt barn, der først og fremmest er attraktivt i kraft af overnaturlige evner og materiel overflod. Hun stræber efter at imponere frem for at indgå i jævnbyrdige venskaber, selv om hun ikke misbruger sin styrke på en aggressiv måde. Astrid Lindgren har selv kaldt Pippi for et lille *Übermensch*. Dermed danner hun en tydelig modsætning til Bibi, der først og fremmest er et medmenneske, længe før begrebet søstersolidaritet blev hvermands eje. For hende drejer det sig ikke om at være den stærkeste, uafhængig af andre; det handler derimod om at hjælpes ad og bruge sine evner i et fællesskab. Det samme gælder fru Gormsens børn i Karin Michaëlis' bog om Lotte Lige glad, hendes brødre og søsteren Fylgja. De hjælper hinanden, de føler for hinanden, de driller hinanden, de kompletterer hinanden, og de har blik for deres medmenneskers behov og ressourcer.

Vi må konkludere, at læser man Bibi-bøgerne i et Pippi-perspektiv, er man ude på et vildspor.

Kirsten Klitgård og Eva Kvorning, november 2024

Kilder:

Andersen, Jens. *Denne dag, et liv. En biografi om Astrid Lindgren*. Gyldendal, 2014.

Andersen, Jens. *När Pippihjälpen kom till Tyskland*. I *Pippiperspektiv*, se Arvas.

Arvas, Maina (red.). *Pippiperspektiv*. Astrid Lindgren Text, 2020.

Bremmer, Fatima. *Ett jävla solsken. En biografi om Ester Blenda Nordström*. Bokförlaget Forum, 2017. (översat til engelsk i 2022 *Life in every Breath: Ester Blenda: Reporter, Adventurer, Pioneer*, Amazon Crossing).

Bremmer, Fatima. *Garçonnekvinnorna som skapade historia*. I *Pippiperspektiv*, se Arvas.

Eyben, Merete von. *Det farlige liv. En bog om Karin Michaëlis*, Tiderne skifter, 2006.

Malacinski, Lyni. *Sveriges Pippi VS Danmarks Bibi*. I *Danes, Magasinet for globale danskere*, 1, Feb. 2016.

Wahlström, Eva. *Fria flickor före Pippi. Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis, Astrid Lindgrens föregångare*. Makadam förlag, 2011.

Wegener, Anna. *Karin Michaëlis' Bibi Books : Producing, Rewriting, Reading and Continuing a Children's Fiction Series, 1927-1953*. Frank & Timme, Verlag für wissenschaftliche Literatur, 2021.

Westin, Boel. I *Samlaren*. Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning, Årgång 133, 2012, Recensioner av doktorsavhandlingar, s. 350-356.

Zweigbergk, Eva von. *Barnboken i Sverige 1750-1950*. Raben & Sjögren, Stockholm, 1965.

Karin Michaëlis' litterære forbilleder - og en gæsts indtryk fra Sophus og Karin Michaëlis' første hjem

I et interview fra 1931¹⁶ gjorde Karin Michaëlis selv rede for, hvad der havde påvirket hende stærkt af det, hun havde læst som barn og ung. Hendes svar må have moret interviewereren, for artiklens undertitel lyder: ”Karin Michaëlis siger, at hun staar i størst Gæld til et Skilling-Ugeblad fra Halvtredserne”.

Dette blad har hun også omtalt i ”Pigen med Glasskaarene” i kapitlet ”Bedstemor”, hvor bedstemoderen og den seksårige Troid besøger præstegården i Kristrup. Her spørger præstefruen med en entusiasme, der ikke står tilbage for barnets: ”Nej, men Herregud, eksisterer de gamle ”Thyra”er endnu?” Herom senere.

Derefter blev *H.C. Andersens* eventyr en umådelig stærk inspiration for det læsende barn, en påvirkning, som bestod. For teenageren Troid blev afløseren af de spændende fortsatte romaner i ”Thyra” den tyske underholdningsforfatter *Eugenie Marlitts* bøger, mens læsning af mere lødig litteratur sideløbende med Andersen snart førte til *Herman Bang* og *Knut Hamsun*.

Samværet med den franskkyndige ægtemand Sophus Michaëlis medførte naturligvis indgående kendskab til franske forfattere, og i interviewet fremhæver hun fem af dem som væsentlige læremestre i kunsten at skrive, *Charles Louis Philippe*, *brødrene Goncourt*, *Maupassant* og *Balzac*. Sin jævnaldrende kollega *Colette* priser hun som en indflydelse, der viser fremad.

Det kulturelle miljø i hjemmet hos Sophus og Karin Michaëlis på Nørre Søgade 31, hvorfra der var udsigt over St. Jørgens sø, er skildret i en af *Svend Leopolds* erindringsbøger.¹⁷

I dette lille Kunstnerhjem var man som oppe på Montmartre, det aandede Frankrig og Paris, lige fra Reolernes lange Rækker af de franske Forfattere, til Billederne af Balzac og Baudelaire. Hele den franske Litteratur stod der paa Reolerne, lige fra Voltaire og Rousseau til Flaubert og Maupassant, og da alle Bøgerne var indbundne i skønne stærktfarvede Bind, purpurrøde, lysegrønne og magenta, lignede Michaëlis' Reoler et Farveorgel med lange Rækker af farvestraalende Piber.

Mellem de farvestraalende Reoler hang der store fotografiske Gengivelser af Parthenons Søjler og Erechteions Karyatider, og Oldtidens Grækenland og Baudelaires Paris rakte hinanden Haanden deroppe, hvor Digteren var den eneste Digter i Danmark, der var cand. mag. med fransk Litteratur og Sprog til Hovedfag. (s. 35).

Der blev talt og diskuteret meget i den store lyse Hjørnestue ud mod Søerne, og København syntes, set oppe fra denne Tredjesal, at være ligesom den alleryderste Forstad til Verdensbyen Paris. Man havde en Fornemmelse af, at København laa i Forlængelse af Buttes Chaumont, og at man med en Sporvogn kunde naa Seinestaden i Løbet af nogle faa Timer. Hvor kendte Michaëlis og Rimestad ikke deres Maupassant, deres Paul Verlaine, deres Gautier, og deres Huysmans. Hvor elskede de ikke den franske Poesi med dens langeligt syngende, messende og tankedunkle Strofer. (s. 38).

16 Berlingske Aftenavis 3.7.1931, ”Hvem af Deres Forgængere blandt Digtere, Kritikere og Skribenter føler De Dem i særlig Grad staaende i Gæld til – og hvorfor?”

17 Svend Leopold, ”Erindringer fra min første Forfatteretid”, H. Aschehoug & Co. Dansk Forlag, København, 1928. Da det fremgår af det andet citat fra Leopolds bog, at parret boede på 3. sal, kan indtrykkene tidsfæstes af Henrik Loft Nielsens artikel i *Troldspejlet* nr. 44 til de første seks år af ægteskabet 1895-1901.

I sin artikel [“Trolde og Guy” i Troldspejlet nr. 39](#) gør Eva Kvorning nærmere rede for den betydning, Maupassants skrivekunst har haft for Karin Michaëlis.

Når man har læst i *Helge Scheuer Nielsens* artikel ”To hanelefanter” i dette nummer, hvad Svend Leopold i 1918 skrev om Karin Michaëlis i ”Tres Talenter”, kan man undre sig lidt over hans skildring af hende i denne erindringsbog fra 1928.

Fru Karin Michaëlis var dengang endnu ikke optraadt i Litteraturen.

Hun var ikke alene Michaëlis’ Hustru, men ogsaa den lille Kunstnerkolonis Muse. Hun var den mest fortættede Essens af Liv og Lune, Vivacitet og sprudlende Indbildningskraft. Hun skrev paa den Tid Noveller og Artikler i Blade og Tidsskrifter, men man kunde dog dengang endnu ikke saa meget som ane, hvilket impulsivt og intuitivt Talent, hun sad inde med, det, der senere udfoldede sig paa en saa uhørt frodig Maade. Hun blev europakendt som Forfatterinde, som Specialist i den kvindelige Psychose, og den kvindelige Underbevidstheds mørkere Grænsedistrikter.

Hun fandt sit Publikum overalt i det neurasteniske Europa og Amerika, og paa lange Turnéer, hvor hun holdt Foredrag om de kvindelige Sjælsmysterier og deres bizarre Udslag, skabte hun sig begejstrede og taknemmelige Tilhørere. Disse svor ildfuldt til hendes Propaganda for Forstaaelsen af Kvinders ualmindelige Nervesensationer. Hendes sensationelle Bog ”Den farlige Alder”, der bragte hendes Navn ud over det halve Europa, udkom i 1910. (s. 39-40).

[Mange vil genkende de første linjer om Karin Michaëlis som det livlige centrum, når kunstnerne mødtes hos ægteparret Michaëlis, fra Beverley Driver Eddys biografi ”Hjertets kalejdoskop, s. 57]

I ”Farlige Famlen”, 2. bind af Karin Michaëlis’ ”Vidunderlige Verden” fra 1949, får man til gengæld et ultrakort portræt af Svend Leopold, der nævnes blandt stamgæsterne ved sammenkomsterne tirsdag eftermiddag i lejligheden på Nørre Søgade: ”Svend Leopold – den sære, baade forlegne og rageknivskarpe” (s. 91).

Nærmere om bladet ”Thyra”.

De ”drastiske, sukkersøde eller bloddryppende Historier” i ”Thyra”, som Karin Michaëlis i interviewet angiver som sin barndoms stærkeste litterære inspiration, kunne hun læse hos sin elskede bedstemor, der opbevarede dem i en skuffe i sin hjørnekommode, indbundet i fransk tapet. Bladet læstes af både børn og voksne, og da de fortsatte romaner i hvert nummer stoppede op på de mest dramatiske steder, ventede man utålmodigt på næste hefte.

Et andet ugeblad, ”Revue”, som udkom mellem 1879 og 1924, og som Carl Nielsen holdt som 16-årig, var skåret over samme læst. Carl Nielsen skrev i ”Min fynske Barndom”, at han var ”helt syg af længsel efter fortsættelsen”. (s. 158).

Præstefruen i Krstrup talte om ”de gamle ”Thyra’er” og huskede med særlig glæde historien om røverbanden ”Nattens Brødre”, som Trolde forfærdelig gerne ville have været medlem af.

Fot. KK på Det Kongelige Bibliotek, Aarhus

Men i det kapitel og i interviewet har Karin Michaëlis ladet fantasien spille. Første nummer af Thyra udkom, som man ser på billedet, i 1871, og "Nattens Brødre" stod slet ikke deri. Den var en oversættelse af en spændingsroman af den engelske forfatter Lady Caroline Lascelles og blev udsendt i fire hefter i 1870 af forlæggeren E.O. Jordan, den samme, som senere stod bag "Revuen".¹⁸

Kirsten Klitgård

En rettelse

I *Troldspejlet* nr. 51 kunne man på s. 8 se den nedenstående gengivelse af en gouache af Rudolf Jacobi med følgende tekst:

Rudolf Jacobi: skibe i Thurø Bund 1933-34.

En forespørgsel i Thurøs lokalhistoriske arkiv har vist, at *stedsangivelsen* ikke er rigtig. I baggrunden ses en **bro**, og der fandtes og findes stadig ikke en bro ud for Thurø Bund.

Billedet bærer på bagsiden titlen "Harbor scene".

Det tyske ægtepar *Doris og Werner Hahn* har i flere år forsket i Rudolf Jacobis og hans hustru Annots værker. Werner Hahn døde desværre pludseligt tidligere på året, men hans hustru fortsætter arbejdet. De mente, det muligvis kunne være fra de måneder, han boede i et af Karin Michaëlis' gæstehuse med sine to børn, december 1934 - pinse 1935. Men han havde også malet fra to kystområder i USA, Gloucester Bay og Boothbay, efter at de flyttede over til hans hustru, kunstneren Annot.

¹⁸ Per Hougaard: Om knaldromaner, føljetoner og kolportagelitteratur i Danmark, 1. s. 9 og 11. Tidsskrift.dk/Magasin fra Det Kongelige Bibliotek, Årg. 11, Nr. 3, 1996.

Det følgende billede af Rudolf Jacobi er imidlertid med sikkerhed fra Thurø. Det forestiller fiskerhytter på øen. (KK)

Fredsbevægelse og krig

Det er ikke så tit vi til TROLSPEJLET får indleveret bøger til anmeldelse. Bogen her om fredsbevægelsens kår i en tid med krig behandler et emne, der lå Karin Michaëlis stærkt på sinde. tyske **Peter Wahls** bog: *Der Krieg und die Linke. Eine Flugschrift*, der nu er blevet oversat til dansk **Krigen og Venstrefløjen**, på forlaget Solidaritet 2024, gør grundigt og tankevækkende rede for udviklingen i antikrigsbevægelsen i nyere tid, ikke bare i Tyskland.

Der har været gode anmeldelser andre steder, men det her er ikke en anmeldelse i vanlig forstand; det der slår én i vores sammenhæng er, at her er en bog, der tager fat på forhold og udvikling i vores tid – Og det spejler Karin Michaëlis med hendes modstand mod krig og hendes interesse for mennesker, sådan som hun i tider midt i krig eller på vej mod krig tog fat der hvor hun var: Med sine artikler om krigens indvirkning på almindelige mennesker under 1. verdenskrig i Østrig, sit hjælpearbejde under og efter den krig, sin skriven og talen og konferencedeltagelse i fredens interesse i det brogede politiske liv mellem verdenskrigene – sit asyl på Thurø, der var et indgreb for mennesker i forfølgelse og fordrivelse i nazismens første år under optrapning til krig. Karin Michaëlis tog fat for fred og mennesker med alt hvad hun kunne i den tid, hun stod midt i. Vi har andre fronter, nye partier, nye minefelter og andre udfordringer af en fredsholdning for menneskers skyld. Vi skal sætte os ind i og forholde os og tage fat på det, vi selv står midt i. Og der er Peter Wahls bog god at få forstand af.

Jette Walther Birk